

Jyväskylän uniikkinit

1. Tutkimuskohteena nimen harvinaisuus

Jyväskylässä on runsaan puolentoista vuosisadan aikana (1766—1930) annettu yhteensä 1093 erilaista etunimeä. Tuon aikavälin suosituin naimenimi oli *Maria* ja suosituin miehennimi *Johan*, joista kumpikin on valittu noin 500 kertaa. Sen sijaan hieman yli tuhannesta eri ristimänimestä 422:ta on käytetty Jyväskylässä vain yhden ainoan kerran.

Nimen yleisyyden selvittäminen on henkilönnimien tutkimuksen keskeisimpiä tutkimustehtäviä. Yhtäältä se merkitsee yksittäisten nimien yleisyyden tarkastelua, mikä usein kohdistuu yleisimpiin nimiin, ns. kärkinimiin. Toisaalta tutkija voi yleisyys selvitysten pohjalta esimerkiksi luoda kuvaa kunkinaikaisesta nimityylistä tai esimerkiksi vertailla nimien yleistymistä eri kaupunkeihin tai eri puolille maata. Sen lisäksi, että nimien yleisyys on yksi henkilönnimistön tutkimuksen keskeinen tutkimuskohde, se — nimien alkuperän ja nimenantoperiaatteiden ohella — kiinnostaa myös tavallisia nimien käyttäjiä.

Harvinaisia nimiä on tutkittu verraten vähän huolimatta siitä, että yleisyyttä on myös vähäinen yleisyys, ts. harvinaisuus. Ainutkertaisten nimien tutkimisen perusteluksi kuitenkin riittää jo nimien suuri määrä. Sitä paitsi harvinaiset nimet herättänevät niin tutkijoissa kuin nimien käyttäjissäkin erikoisuutensa johdosta kiinnostusta ja kysymyksiä jopa enemmänkin kuin yleiset ja yleisyytensä johdosta tavallisentuntuiset nimet.

Jyväskylässä annettujen ainutkertaisten ristimänimien, uniikkinitien, esiintyminen kytkeytyy moniin nimenantoon liittyviin seikkoihin. Nimen ainutkertaisuus johtuu yhtäältä siitä, ketkä nimen valitsevat, ja toisaalta siitä, millä perusteella nimi on valittu, tai sitten ainutkertaisuuden syy on nimen laadussa.

2. Uniikkinimien määrä ja esiintyminen

Uniikkinimissä on kysymys merkittävästä nimikannan ilmiöstä, koska ainutkertaisia nimiä on paljon: Jyväskylässä noin 40 % käytetyistä nimistä. Sen sijaan nimenannon näkökulmasta uniikkinimet eivät herätä hämmästyksiä, sillä uniikkinimenkantajia on vähän: aikavälillä 1766—1930 Jyväskylässä kastetuista lapsista vain 3 %, tyttöjä ja poikia suunnilleen yhtä paljon. Prosenttiluvut ovat samansuuruiset kuin Eero Kiviniemen Helsingin yliopiston almanakka-aineistosta esittämät (kysymys on samasta aineistosta, johon pohjautuu kirjoissa ”Rakkaan lapsen monet nimet” (1982) ja ”Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituhannen vaihteeseen” (1993) esitetyt tiedot). HY:n almanakka-aineistossa vuosilta 1880—1980 uniikkinimiä on 57 % käytetyistä nimistä, mutta niiden kantajia on vain 0,4 % kastetuista (Kiviniemi 1982, 176). Viime vuosikymmenellä, tarkemmin sanoen vuosina 1980—1991 Suomessa annetuista noin 20 000 erilaisesta etunimestä ainutkertaisia taas on jopa 60 %. Ainutkertaisen nimen kantajia viime vuosikymmenellä kastetuista on noin 1 %. (Kiviniemi 1993, 10.) Uniikkinimien ja niiden kantajien määrän hienoisen eron omassa aineistossani ja vertailuaineistoissa selittää se, että jälkimmäiset ovat Jyväskylän-aineistoa nuorempia (1880—1980 ja 1980—1991). Toisaalta uniikkinimien vähäisempi määrä Jyväskylän-aineistossa johtuu siitäkin, että HY:n almanakka-aineistossa on kaikki erilaiset graafiset variantit otettu mukaan eri niminä. Jyväskylän ristimänimien kirjoitusasu taas on yhdenmukaistettu — tosin hyvin harkitusti ja maltillisesti.

HY:n almanakka-aineiston perusteella nykyisen nimenannon kuva on todella kirjava. Se vaihtoi, jota nykynimenanto edustavasti ilmentää, alkoi kuitenkin jo viime vuosisadalla. Uniikkinimien määrän kasvu nykyaikaa kohti tultaessa näyttää Jyväskylän uniikkinimien määrän kehityksessä jo 1800-luvun puolivälistä alkaen. Uniikkinimien määrä vaihtelee tarkasteltavalla aikavälillä mutta kasvaa kuitenkin selvästi 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Sen edellytyksenä, että joitakin nimiä voidaan käyttää vain kerran, on tarpeeksi laaja nimikanta. Nimikannan laajuus ja uniikkinimien määrä ovat suhteessa toisiinsa siten, että uniikkinimien määrä kasvaa nimikannan kasvaessa. Toisaalta ainutkertaisen nimien suuri joukko kasvattaa erilaisten etunimien lukumäärää (Kiviniemi 1993, 10). Vuosina 1766—1930 on kaikkien Jyväskylässä käytössä olleiden nimien määrä kasvanut: 1700-luvun lopusta aina 1820-luvulle eri nimiä oli vuosikymmenittäin noin sata. 1830-luvulla eri nimien määrä oli kasvanut noin 170:een, 1860-luvulla ylittyi 200 nimen raja, ja kasvu jatkui niin, että 1910-luvulla oli käytössä jo noin 500 nimeä. Uniikkinimiä alkoi ilmaan-

tua käyttöön 1830-luvulla. 1850-luvulla niitä oli alle 20, mutta 1880-luvulla jopa liki 50, noin 15 % kaikista tuona vuosikymmenenä käytössä olleista nimistä. Uniikinimien määrä pysytteli alle 20 %:ssa 1910-luvulle asti. 1910-luvulla niiden määrä alkoi voimakkaasti kasvaa, ja 1920-luvulla oli käytössä noin 100 nimeä, jotka jäivät ainutkertaisiksi.

Nimikanta kasvaa uusien nimien myötä. Jotkut uusista nimistä jäävät käyttöön pidemmäksi, jotkut lyhyemmäksi ajaksi. Uniikinimien elämän alku on uusien nimien kanssa yhteinen, mutta niiden elinkaari on lyhyt: ne ovat uusia nimiä, joiden ensiesiintymä jää ainutkertaiseksi. Uusista Jyväskylässä käyttöön tulleista ristimänimistä ainutkertaisiksi jää 1800-luvun jälkipuoliskolla karkeasti arvioiden noin puolet, mutta 1930-luvun kynnyksellä uniikinimien osuus uusista nimistä kasvaa: 1920-luvun uusista nimistä on noin kolme neljäsosaa ainutkertaisia nimiä.

Jyväskylän 1800-luvun jälkipuoliskon historiallista kehitystä vasten tarkasteltuna on helppo ymmärtää, miksi nimikanta ja sen myötä uniikinimienkin määrä kasvoi huomattavasti. Jyväskylän kaupunki eli 1840-luvulta alkaen voimakkaan kehityksen aikaa. Kaupunki oli perustettu vuonna 1837. Koko 1800-luvun jälkipuoliskon Jyväskylä oli hyvin vilkas kaupunki. Jyväskylään muutti kaupungin ensi vuosikymmeninä 1840- ja 1850-luvuilla paljon nuorta väestöä muualta Suomesta. 1860-luvulla sinne perustettiin maan ensimmäiset suomenkieliset oppikoulut ja seminaari, ja kaupunki sai maistraatin ja raastuvanoikeuden. 1870-luku oli puutavarateollisuuden kukoistuskautta ja 1880-luku voimakkaan suomalaisuusaatteen vuosikymmen. Samalla vuosikymmenellä valmistui kaupungin uusi kirkko, ja kaupunkiseurakunta erosi maa-seurakunnasta omaksi seurakunnakseen. Vuosisadan lopussa Jyväskylään rakennettiin ensimmäinen rautatie ja sen myötä vilkastuivat kontaktit ulkomaailmaan. (Tommila 1972a.)

Nimenannon uudistumisen intensiteettiä voidaan arvioida sen mukaan, mihin positioon uudet nimet sijoittuvat. Nimenantajien on yleensä todettu olevan taipuvaisia antamaan uusia ja ajan sosiaaliseen makuun verrattuna erikoisia nimiä pikemminkin jälkimmäisiksi kuin tavallisesti puhutteluniminä käytetyiksi ensimmäisiksi nimiksi (mm. Kiviniemi 1982, 176). Keskimäärin Jyväskylän uniikinimet esiintyvät yhtä usein ensimmäisenä kuin toisena tai kolmantena nimenä. Ensimmäisinä nimenä uniikinimistä esiintyy hieman alle puolet (45 %). Uniikinimien sijoittuminen tiettyyn asemaan nimikokonaisuudessa on kuitenkin eri aikoina ollut erilaista sen mukaan, miten yleistä nimenannossa on ollut moninimisyys. Ne muutamat uniikinimet, joita on annettu 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa (mm. *Bartholomaeus*, *Canutus*, *Helen*), joutuivat ensimmäisiksi nimiksi, koska tuolloin lapsille (eri

syistä) annettiin vain yksi nimi. Kun tapa antaa monta nimeä yleistyi Jyväskylässä 1820- ja 1830-luvuilla, näyttävät uniikinimet esiintyvän useammin jälkimmäisinä kuin ensimmäisinä niminä. 1840-luvulla kastettiin mm. *Hilda Margreta, Elisabeth Concordia, Amalia Petronella, Enock Absalon* ja *Mariana Fransiska*, joiden toiset nimet ovat Jyväskylässä ainutkertaisia. Viime vuosisadan vaihteessa suuntaus kääntyi päinvastaiseksi. Useimmat tuolloin annetuista uniikinimistä esiintyvät ensimmäisinä ristimäniminä.

1900-luvun alkukymmeninä ensimmäisiksi nimiksi annetut uniikinimet olivat melko lyhyitä, useimmiten kaksitavuisia nimiä (esim. *Alve, Ano, Ansi, Auli, Eeti, Eija, Elo, Erkko, Evi, Harri, Heino, Hilpi, Hilppa, Jouni, Jukka, Kaiho, Kaiju, Kari, Keija, Kirsi, Lotta, Maiju, Maikki, Maila, Maissi, Mette, Ninne, Orvo, Ruuto, Sampo, Sulho, Tuija, Tuuro, Tuuri, Tähkä, Virpi* ja *Vänni*), kun taas jälkimmäisinä niminä esiintyvät olivat pidempiä (esim. *Arvida, Augusti, Aurelia, Brudolf, Brynhild, Deliila, Eemili, Eenokki, Filemon, Harriette, Helmeri, Hemminki, Henriikki, Jaakkima, Kaukovalta, Kotivalo, Lemmikki, Mainikki, Pärttyli, Sanerva, Tuomaanpoika* ja *Wiljami*). Pituuden ja position vastavuuden suhteen uniikinimet noudattavat nimenannon konventioita, sillä ensimmäiset etunimet ovat yleensä jälkimmäisiä lyhyempiä (vrt. Kiviniemi 1982, 229; 1993, 11).

3. Nimenannon ulkoisista syistä ainutkertaist nimet

Nimenantoa ohjaamaan säädettiin Suomessa nimilaki vasta vuonna 1945. Sitä ennen olivat nimenantajat nimeä valitessaan sananmukaisesti neuvottomia. Kirkkokäsikirjoissa ei annettu neuvoja nimenantoon, eivätkä piispa Eerik Sorolaisen vuonna 1625 julkaistussa Postillassa antamat kehotukset välttää pakanallisia nimiä ja valita kirkollisen kalenterin ”hyviä nimiä”, esimerkiksi patriarkkojen, profeettojen ynnä muiden jumalisten ihmisten nimiä (Ericus Erics 1990/1625, 779), puhutelleet enää 1700-luvun lopun, 1800-luvun ja 1900-luvun alun nimenantajia. Vuonna 1864 nimimerkki Sakki julkaisi nimenantajien avuksi kirjasen ”Siveä. Kauno-annakka 1865” ja vuonna 1879 nimimerkki Poro Uudessa Suomettaressa nimilistan samaan tarkoitukseen. Otaksuttavasti nämä kuitenkin tavoittivat vain pienen osan väestöstä. Useimmiten nimi valittiin siitä kontekstista, jossa nimenantaja eli. Nimen valintaan vaikuttivat ja vaikuttavat edelleenkin seikat, jotka liittyvät jollakin tavalla nimenantajien yhteiskunnalliseen tai sosiaaliseen asemaan (vrt. Kiviniemi 1982, 170); se taas perustuu esimerkiksi koulutukseen, ammattiin tai omistukseen.

Niin yleiset kuin harvinaisetkin nimet ovat aina joidenkin nimenantajien valitsemia. Nykyisin nimen antavat tavallisimmin lapsen vanhemmat, joiden nimenvaihtoa ohjaa tiedostamaton mutta tiukka sosiaalinen vaisto (Kiviniemi 1982, 170, 171; 1993, 10). Aikaisemmin valvonta oli konkreettisempaa. Pappi lienee vaikuttanut suuresti varsinkin tavallisen väestön nimenvaihtoon ja usein jopa määrännytkin lapsen nimen. Itsenäisimpiä entisajan nimenantajista ovat olleet säätyläiset.

Monessa tapauksessa nimen ainutkertaisuus selittyy todennäköisesti siitä, että nimenantajat kuuluvat yhteiskunnan yläluokkaan. Kun tavallista nimenantoa edustivat 1860-, 1870- ja 1880-luvuilla esimerkiksi naisten nimet *Olga, Anna, Ida, Maria* ja *Wilhelmina*, löytyy yläluokan lasten samanaikaisista nimistä sellaisia uniikkeja kuin *Adaja, Fatima, Kallista, Mery, Millrid, Naemi, Ojanima, Rauha* ja *Vivia*. Yleisimpiä miesten nimiä 1860—1880-luvuilla olivat *Carl, Johan, Otto, Toivo, Gustaf, Wilhelm, Alexander* ja *Fredrik*, uniikkeja yläluokan poikien nimiä mm. *Alexei, Armio, Gottlieb, Otni, Raimund* ja *Sigurd*.

Yleisissä nimissä on muun muassa useita Ruotsin kuninkaallisten nimiä (*Carl, Gustaf, Fredrik*), mutta uniikinimien perusteella näyttää siltä, että säätyläiset ovat hakeneet ja saaneet vaikutteita Ruotsia kauempaa, manner-Euroopasta. *Rigmor* on tanskalainen nimi (Otterbjörk 1985 *Rigmor*), *Julie* ranskalainen (Otterbjörk 1985 s.v. *Julia*) ja nimet *Harriette* ja *Mildrid* englantilaisia (Hanks—Hodges 1990 *Harriette*, s.v. *Mildred*). Unkariin viittaa nimi *Almos* (USNK s.v. *Almus*), *Isabella* Espanjaan (Otterbjörk 1985 *Isabella*) ja *Annunziata* Italiaan, missä nimeä yhtäältä käytetään kirkollisissa yhteyksissä puhuttaessa Neitsyt Marian ilmestyksestä ja missä se toisaalta tunnetaan 1300-luvulla perustetun korkea-arvoisen ritariveljeskunnan nimenä (*The Cambridge Italian Dictionary* s.v. *annunziare*). Nimen vieras alkuperä ei välttämättä ole tae siitä, että nimenantajilla olisi ollut välittömiä kosketuksia eri kulttuureihin, mutta säätyläisten tapauksessa todennäköisyys on tavallista suurempi.

Koulutettu yläluokka osasi vieraita kieliä, luki kirjallisuutta ja tilasi lehtiä jo silloin, kun tämä ei vielä ollut koko kansan keskuudessa tavallista; uskonnollisen kirjallisuuden lukemiseen tottunut kouluja käymätön kansa suhtautui maallisiin kirjoihin ja sanomalehtiin epäluuloisesti ja piti niitä hankalina lukea (Kaivola 1988, 42). Kirjallisuuden merkitystä nimenantovirikkeenä ei kuitenkaan pidä liioitella, sillä niin ennen kuin nykyäänkin kirjallisuus on innoittanut vain äärimmäisen harvoja nimenantajia (Otterbjörk 1985, 38). Kirjallisuudesta on jotakuinkin varmasti peräisin vain yhden Jyväskylässä kastetun lapsen nimi, nimittäin vuonna 1907 annettu *Lalage*. Nimi *Lalage* tunnetaan antiikin runoilijan Horatiuksen muusana, jota runoilija puhuttelee oodissaan ”Integer vi-

tae’’ (Nisbet—Hubbart 1970, 268). Jyväskylässä kastetun tytön isä oli ylioppilas ja seminaarin opiskelija. Voidaankin pitää todennäköisenä, että tutustuessaan kirjallisuuden opintojensa yhteydessä antiikin runouteen nimenantaja on viehättynyt Horatiuksen runoista tai ainakin niissä esiintyvistä naisennimestä siinä määrin, että on halunnut antaa tyttärelleen saman nimen. — Harvinaisten nimien tarkkailu on kiinnostavaa ja opettavaa sivistyksellisten virtausten seuraamisen kannalta (Maliniemi 1947, 54).

Nimenannon uudistukset alkavat yleensä yhteiskunnan yläluokasta, josta ne sitten leviävät koko kansan keskuuteen (ks. esim. Kiviniemi 1982, 170; Otterbjörk 1985, 38). Esimerkiksi vuonna 1791 kastettiin Jyväskylän kappalaisen poika, joka sai nimen *Eilard Wilhelm*. Nimi oli tuohon aikaan epätavallinen kahdestakin syystä. Ensinnäkin siksi, että nimi *Eilard* oli seudulla tuntematon. Toiseksi oli tavatonta, että ristimänimiä oli useampia kuin yksi. *Eilard* jäikin nimen ainoaksi esiintymäksi, mutta tavasta antaa useampia nimiä kuin yksi tuli niin Jyväskylässä kuin koko Suomessakin myöhemmin yleinen käytäntö.

Jyväskylän säätyläiset eivät olleet aktiivisia innovaattoreita tai nimien levittäjiä, jotka olisivat pyrkineet vaikuttamaan muihin väestö- ja sosiaaliryhmiin, vaan pikemminkin Jyväskylän yläluokkaan kuuluvat valtion, kunnan ja seurakunnan virkamiehet seurustelivat omissa piireissään; ammatti- ja sosiaaliryhmien sulkeutuneisuus oli tunnusomaista 1800-luvun jälkipuoliskon kaupunkiyhteiskunnalle (Laitinen 1988, 135—136). Poikkeuksena oli vain lääkäri ja kielimies Wolmar Styrbjörn Schildt (Wolmari Kilpinen), joka oli Jyväskylässä näkyvä ja koko maassakin tunnettu henkilö ja joka harrasti itsekin paitsi sanojen myös nimien sepittämistä. Schildt itse on mitä ilmeisimmin ollut vuonna 1875 annetun uniikinimen *Styrbjörn* esikuvana.

Jos lapsi on saanut useita nimiä, on niistä useimmiten vain yksi nimi ainutkertainen. Noin kymmenesosalla uniikinimenkantajista on monta ainutkertaista nimeä. Useimmiten monta uniikinimeä ovat saaneet yläluokan lapset, joiden nimiä ovat esimerkiksi *Elim Adhemar*, *Hilla Ediita*, *Ninne Arvida*, *Nanny Eufemia Mathilda*, *Minna Konstantia*, *Haide Alfilde*, *Signild Leonora* ja *Lyyli Eireene Hyacintha*, jossa toinen ja kolmas nimi ovat ainutkertaisia.

Jyväskylän kauppiaat ja käsityöläiset kuuluivat ammattinsa puolesta porvaristoon. Monet heistä kuitenkin hoitivat myös kaupungin hallinto-tehtäviä (ks. esim. Tommila 1972a, 149, 157). Luottamustoimesta saamansa statuksen ja varallisuuden johdosta nämä porvarit voikin katsoa yläluokkaan kuuluviksi. 1800-luvun jälkipuoliskon porvareita miellyttivät komealta kalskahtavat, sosiaalisesti edustavat nimet. Ainutkertaisiksi niistä ovat jääneet esim. *Adeli*, *Brynolf*, *Concordia*, *Gerhard*, *Her-*

bert, Hindrik, Julio, Rosalia, Sidonia ja Walenti. 1830-luvun lopussa ja 1840-luvulla Jyväskylään muutti paljon nuoria kauppiaita ja käsityöläisiä muualta Suomesta (Tommila 1972a, 33, 34). He toivat mukanaan nimiä, joita Jyväskylässä ei aikaisemmin tunnettu ja joista osa jäi siellä ainutkertaisiksi. Tuontitavaraa ovat esim. nimet *Clemens, Fransiska, Achates ja Gotthard*. Nimenantajat olivat kotoisin eri puolilta Suomea, he olivat työskennelleet monissa kaupungeissa, muuttaneet Jyväskylään ja saaneet siellä porvarinoikeudet (henkilötiedot: Tommila 1972b, 238, 299, 370, 375). 1800-luvun jälkipuoliskolla jyväskyläläiset kauppiat ja käsityöläiset tekivät kauppamatkoja paitsi Pohjanlahden rannikkokaupunkeihin myös Viipuriin ja Pietariin (Tommila 1972a, 108—112; Sariola 1935, 101—109). Innokkaimpia matkustajia olivat mm. *Thor ja Alexei*-nimisten poikien isät (Sariola 1935, 102, 105). Kokkolassa nimi *Thor* tunnettiin 1860- ja 1870-luvuilla; *Thor*-nimisiä olivat kahden kauppiasperheen pojat (suullinen tiedonanto Kokkolan nimistöä tutkineelta Kaj Borgilta 7.1.1993).

Nimenantajina omaksi ryhmäkseen erottuvat Jyväskylän ulkomaalaiset, ts. vieraskieliset asukkaat. He ovat antaneet omaan nimiperintöönsä kuuluvia nimiä, joita ei Jyväskylän seudulla aiemmin tunnettu. Ulkomaalaisten nimenantajien vieraskielisyyttä tai ulkomaalaisuutta voi pitää varmana niissä tapauksissa, joissa kastekirjaan on nimenomaisesti merkitty lasten vanhempien, todennäköisten nimenantajien, kansallisuus.

Skotlantilainen James Edvard Ross Salvesen harjoitti Jyväskylässä 1800-luvun lopulla sahaehtoisuutta. Salvesenin perheeseen 1880-luvulla syntyneet lapset ovat saaneet nimet *Jean Eva ja Jonas Edvard Bertram*, joista *Jean ja Bertram* ovat uniikkeja. Tytön nimi *Jean* — toinen Jyväskylässä esiintyvistä yksitavuisista naisennimistä — on englantilaisten naisennimien *Jane ja Joan* skotlantilainen muunnelma (Hanks—Hodges 1990, *Jean*). Salvesenin perheen pojan kolmas nimi *Bertram* taas on perheen äidin sukunimi. Sukunimen antaminen etunimeksi on esim. Tanskasta ja anglosaksisesta maailmasta tunnettu käytäntö (Kiviniemi 1993, 17 sekä esim. Hank—Hodges 1990 s.v. *Shirley*, Miller—Swift 1977, 5 ja Vogt 1991).

Norjalaisen liikemiesperheen poika on saanut nimen *Walter Tollef Johannes* ja tytär nimen *Dothe Zenaida Regina*. Lasten nimistä *Tollef, Dothe ja Zenaida* ovat Jyväskylässä ainutkertaisia. *Tollef* on norjalainen nimi (Otterbjörk 1985 s.v. *Torleif ja Tolle*), ja se on tässä tapauksessa myös pojan isän ensimmäinen nimi. *Dothe* on tulkittavissa skandinaaviseksi muodoksi alun perin kreikkalaisesta nimestä *Dorothea*; tanskalainen muoto nimestä on *Dorthe* (Otterbjörk 1985 s.v. *Dorothea*). *Zenaida* taas edustaa kansainvälisempää nimistöä, sillä se on yksi kreikan *Zenei-*

da-nimen monista muodoista (USNK s.v. *Saida*). Nimen venäläinen variantti on *Zinaida* (mp.).

Jyväskylässä asuneiden ruotsinkielisten perheiden lapset ovat 1900-luvun alussa saaneet ainutkertaisiksi jääneitä skandinaavisia nimiä. Niistä esim. *Bo*, *Egil*, *Gunhild*, *Hilding*, *Ingegerd*, *Ragnvald*, *Solveig*, *Svea*, *Thorbjörn*, *Torvald* ja *Yngve* ovat vanhoja pohjoismaisia nimiä, joita otettiin Ruotsissa uudelleen 1800-luvun lopulla käyttöön götisisminä tunnetun aatteellis-tyyllillisen virtauksen vaikutuksesta (ks. Otterbjörk 1985, 39—42). Keski-Suomen pikkukaupunkiin skandinaavinen nimirenessanssi tuli todennäköisesti junan kuljettamana (vrt. esim. Fredriksson 1982, 149). Jyväskylästä valmistui rautatieyhteys Suolahteen Helsinki—Vaasa-radalle vuonna 1897 (Brummer 1913, 326; Tommila 1972a, 302—303), ja useat skandinaavisperäisen, uniikiksi jääneen nimen lapselleen valinneet työskentelivät rautateillä. Rautatieläisillä oli kontakteja kaupungin ulkopuolelle, ja he olivat tekemisissä tiedonkulun kanssa. Tässä suhteessa rautatieläisten ammattikuntaan rinnastuvat posteljoonit, jotka saattoivat saada nimenantoon virikkeitä ammatistaan. Vuonna 1891 kastettu *Hanno* ja vuonna 1908 kastettu (*Katri*) *Doris* ovat posteljoonien lapsia. Vuonna 1887 kastettiin lennätinaseman hoitajan perheeseen syntynyt *Erna*.

Jyväskylän kastekirjoihin on merkitty mm. lapsen syntymä- ja kastepäivän, nimen, kummien ja vanhempien nimien lisäksi myös isän ammatti. Usein löytyy Jyväskylän kastekirjoista myös merkintä ”ogift” tai ”äpära”. Nuoren väestön asuttamassa ja vilkastuvassa Jyväskylän kaupungissa syntyi 1800-luvun puolivälissä kohtalaisen paljon ”luvattoman rakkauden hedelmiä” (Tommila 1972a, 36). Vuonna 1841 on annettu pojalle nimi *Frederique*, joka poikkeaa samanaikaisesta ja kohtalaisen yleisestä *Fredrik*-nimestä kirjoitusasunsa (ranskalaisen, vrt. Audebert 1956 s.v. *Frédéric*) puolesta. Nimien ääntöasu lienee ollut sama, mistä syystä nimen *Frederique* poikkeavuus ei arkipäiväisessä puhuttelussa välttämättä ole tullut esille eikä siten esimerkiksi leimannut nimen kantajaa. Jälkimmäisten positoiden kätköön taas ovat jääneet vuonna 1880 tytölle annettu nimi *Tusnella* ja vuonna 1929 pojalle annetut nimet *Joutsimies* ja *Koskelo*. Jälkimmäisinä niminä nimiä tuskin on käytetty puhuttelussa; lasten ensimmäiset nimet ovat *Agnes* ja *Wilhelm*. Aviottomien lasten erikoisiin nimiin — joita tosin tässä aineistossa on vähän — voi olla monia syitä. Yksi on se, että naimattomat äidit, jotka olivat usein hyvin nuoria, saattoivat joutua valitsemaan lapselleen nimen yksin — ellei pappi sitä määrännyt — ja päätyivät usein ajan nimityyliin nähden epätyypilliseen nimeen (Valonen 1992, 100).

4. Nimenvalintaperusteiden johdosta ainutkertaiset nimet

Nimen valitseminen esikuvan mukaan on tavallinen nimenantoperiaate. Niinpä ainutkertaisiksi jääneistä nimistäkin osa on peräisin nimenantajien suvusta. Uniikkinitapauksissa näyttää kuitenkin siltä, että nimenantajat ovat olleet tietoisia nimen erikoisuudesta ja siksi halunneet säilyttää nimen suvussa. Mm. tytöt *Alfild*, *Fatima*, *Heta*, *Konstantia*, *Mathéa* ja *Rosaura* ovat saaneet nimen äitinsä mukaan, pojat *Asriel*, *Christer*, *Didrik*, *Eemili*, *Engelbert*, *Engelbreht*, *Ernesti*, *Filemon*, *Gottlieb*, *Heliodoros*, *Juuso*, *Leopold*, *Nestori*, *Pärtyyli* ja *Varma* taas on kastettu isän kaimoiksi. Vaikka nais- ja miespuolisia uniikkinitimen kantajia on suunnilleen yhtä paljon, ovat pojat kuitenkin saaneet useammin uniikkinitimen perinnöksi kuin tytöt.

Joskus mallina ollut vanhemman nimi on annettu lapselle muunneltuna; tällaista nimenmuodostusta voitaneen pitää germaanien tunteman varioinnin suomalaisena muotona (ks. Otterbjörk 1985, 7—10; Kiviniemi 1982, 85). Muunnoksesta syntyy herkästi ainutkertainen nimiasu. Äidin nimestä *Margareta* on muunneltu tyttärelle nimi *Margreta*, isien nimestä *Kosti* ja *Maurits* on muodostettu poikien nimet *Kostia* ja *Maurus*. Nimet *Benjamina* ja *Arvida* on feminiinistetty isien nimestä *Benjamin* ja *Arvid*. Samalla tavalla ehkä on *Salomon*-nimisen miehen tyttärelle muodostettu nimi *Salonika*. Kaupungin pappina toimineen Gustaf Oskar Schönemanin tyttären toinen nimi *Ossia* pohjautunee isän nimeen *Oskar*. Nimi *Ottiliana* on annettu *Otto*-nimisen kummin, nimismies Otto Sandelinin mukaan. Nimet *Petronella* ja *Tuomo* pohjautunevat lasten äidinisien nimiin. Nimien esikuvina olleet nimet *Petter* ja *Tuomas* ovat pääteltävissä äitien sukuniminä käytetyistä patronyymeista.

Ennen sukunimipakon voimaantuloa käytettiin etunimen lisänä *son/dotter*- tai *tyttö/poika*-loppuisia patronyymeja. Muutamat lapset ovat saaneet patronyymisen etunimen, joka sekkin on eräänlainen esikuvan muunnelma. 1910-luvulla on annettu ruotsinkieliset patronyymiset ristimänimet *Jarlsson*, *Stigsson* ja *Stigsdotter* sekä suomenkieliset *Leonpoika*, *Tuomaanpoika* ja *Väinönpoika*. Kaikki patronyymien etunimekseen saaneet lapset ovat syntyneet virkamiesperheisiin. Silloin, kun patronyymisten ristimänimien käyttö ei ole kovin yleistä, patronyymiset ristimänimet ovat ainutkertaisia miltei automaattisesti, koska riippuu täysin isän tai äidin nimestä, mikä lapsen nimeksi muodostuu.

Suomessa yksi nimenannon inspiroija on ollut almanakka, joka kuului 1800-luvun maalaisväestön luetuimpien kirjojen joukkoon (Kai-vola 1988, 46). Almanakkaa saatettiin lueskella nimenetsimistarkoituksessa sieltä täältä, mutta monesti valittiin lapselle syntymäpäivän tai kastepäivän kohdalla oleva nimi; nimestä tuli siten ikään kuin syntymäto-

distus (ks. Kiviniemi 1982, 160). Vuonna 1909 on eräs poika saanut toiseksi nimekseen syntymäpäivänsä mukaan nimen *Gottfrid*. Samalla perusteella on annettu 1920-luvulla nimet *Haakon*, *Nuutti* ja *Sulho*. Nämä kaikki olivat tuolloin tuoreita kalenterinimiä. *Kari* on annettu vuonna 1928 pojan kastepäivän mukaan; viralliseen kalenteriin nimi kuitenkin on päässyt vasta seuraavana vuonna. Nimi *Meri* on ollut kalenterissa tammikuun 23. päivän kohdalla vuosina 1908—28. Tammikuun 30. päivänä vuonna 1910 on kastettu *Meri*-niminen tyttö. Tässäkin tapauksessa — varsinkin kun kysymys on ajan nimityyliin nähden verraten erikoisesta nimestä — ainutkertaiseksi jäänyt nimi lienee peräisin kalenterista.

Jos lapsi on saanut syntymä- tai kastepäivänsä nimen, on todennäköistä, että nimi on peräisin juuri almanakasta. Myös silloin, kun kalenterinimistö on uudistettu ja kalenteriin on otettu uusia nimiä, joita sitten on valittu kastettaville samana vuonna tai seuraavina vuosina, voidaan otaksua, että nimenannon virikkeenä on ollut almanakka. Ennen 1930-lukua, johon tutkimusajanjaksoni päättyy, uudistettiin almanakka vuosina 1908 ja 1929. Varsinkin jälkimmäinen on innostanut nimenantajia, sillä almanakkauudistuksen jälkeisinä vuosina annettiin seuraavat uudet kalenterinimet: *Aatu* (1930), *Ari* (1930; kalenterissa *Arijouts*), *Harri* (1929), *Heloisa* (1930), *Ilkka* (1923), *Kostia* (1929; isän nimi tosin on *Kosti*), *Mainikki* (1930), mahdollisesti myös nimet *Soile* (1929) ja *Soi-li* (1929), koska kalenteriin pääsi *Soilikki*, sekä *Solmu* (1930), *Valto* (1930) ja miehennimi *Varma* (1929). Monesta luettelemastani nimestä on tullut suosittu vuoden 1930 jälkeen. Näissä tapauksissa ainutkertaisuuden selityksenä on paitsi se, että nimi on uusi kalenterinimi, myös tutkimustekniset syyt, tarkastelemani ajanjakson päättyminen vuoteen 1930.

Synnytetessä suomalaista nimistöä viime vuosisadan lopulla tarjoutui suomen kielen sanasto potentiaaliseksi nimien lähteeksi. Vuonna 1864 ilmestyneessä Kauno-annakassa ehdotettiin monia suomen appellatiiveja etunimiksi. Mm. marraskuun 4. päivälle on merkitty nimi *Silmä*, jonka jo muutamaa vuotta aikaisemmin, vuonna 1861, olivat tyttäreilleen valinneet Schildtit, Jyväskylän suomalaisen nimenannon pioneerit. He olivat jo aikaisemminkin, 1840- ja 1850-luvuilla, antaneet lapsilleen suomalaiset nimet *Ilma* ja *Onni*, joista myöhemmin tuli suosittuja toisin kuin nimestä *Silmä*; se jäi ainutkertaiseksi. Nimen yhteys appellaatiiviin *silmä* on saattanut tuntua häiritsevältä, mistä syystä nimi ei ole yleistynyt. Samasta syystä lienee nimi *Lempeä* (*Helmi Lempeä* 1881) jäänyt ainutkertaiseksi. Appellatiivinen homonyymi on myös nimillä *Muisto* ja *Kallio*. *Sisko Siviä Muisto* on kastettu pienenä kuolleen *Sisko Siviä*-nimisen sisarensa kaimaksi. Vuonna 1870 kastettu Jyväskylän seminaarin lehtorin Olai Wallinin poika sai nimen *Kallio*, joka kuitenkin on va-

littu perheen kotiopettajana toimineen Samuli Bergh-Kallion mukaan (Vilkuna 1947, 81). Appellatiivislähtöisenä voidaan pitää myös nimeä *Lisämys*. Vuonna 1870 kastettu *Walter Lisämys* oli perheen toinen poikalapsi ja syntyi entisten lapsien lisäksi.

Jotkut nimenantajat seppivät nimiä itse. Nimistön uudistuminen, vanhan systeemin murtuminen ja uuden luomispyrkimykset synnyttivät kokeiluja, joista kaikki eivät kuitenkaan kelvanneet pysyvään käyttöön. Nimiksi sopivimmat ja useita nimenantajia miellyttävät sommitelmat saivat säilyä, muut väistyivät parempien ehdotelmien tieltä; toisaalta jotkin nimet ehkä tarkoitettiinkin ainutkertaisiksi. Sepitteiksi ovat tulkittavissa naisten nimet *Ansi* (1927), *Helke* (1930), *Helpi* (1884), *Sanerva* (1910), *Simri* (1889) ja *Sinne* (1892) ja miesten nimet *Armio* (1883), *Otni* (1879), *Siinto* (1930), *Uramo* (1906) ja *Weikki* (1881). Uniikeiksi jääneet nimet ovat omintakeisia äänneyhdistelmiensä puolesta, mutta tavurakenteeltaan tai tyylillisesti ne eivät juuri eroa muusta samanaikaisesta nimistöstä. Sepitteistä muutama on selvästi jonkin tunnetun nimen muokaus. Esimerkiksi nimi *Veikki* todennäköisesti pohjautuu nimeen *Veikko*, *Sanerva* taas saattaa olla esimerkiksi *Sanelman* ja *Onervan* kontaminaatio.

Erään perheen neljä lasta saivat nimet *Toipa Onni Ossian* (1885), *Toipi Wolter Oswald* (1889), *Toily Alvi Grethel* (1891) ja *Toisti Elny Maria* (1895). Kaikkien lasten ensimmäiset nimet ovat *t*-alkuisia uniikkinit; nimet muodostavat yhtenäisen sarjan. Nimi *Toipa* assosioituu yhtäältä toivomiseen, toisaalta tuomiseen: toivottiin lasta/poikaa ja sen onni toi, ovat vanhemmat saattaneet kokea ja antaa esikoiselleen nimen *Toipa Onni Ossian*. *Toisti*-nimen on saanut perheen toinen tytär. *Toily* ja *Toipi* täydentävät nimisarjaa. Nimenantajien viljelemä alkusointusysteemi on vanha nimenantoperiaate; se on yksi tapa liittää lapsi sisarusparveen, perheeseen, sukuun. (Otterbjörk 1985, 2; Kiviniemi 1982, 130.)

Nimien esiintyminen vaihtelee paitsi ajallisesti ja sosiaalisesti myös paikallisesti (vrt. Kiviniemi 1982, 170). Jotkin Jyväskylän ainutkertaisista nimistä on tunnettu samaan aikaan muualla Suomessa, ja ne ovat jopa olleet muualla kohtalaisen yleisiä. Esimerkiksi nimeä *Kaiho* (1919) on käytetty 1910—1930-luvuilla erityisesti Kymen, Viipurin ja Mikkelin läänissä (Kiviniemi 1982, 325). Jyväskylässä vuonna 1897 annettu nimi *Kulta* taas on ollut suosittu 1890-luvulla mm. Turun ja Porin läänissä (mt., 275). Nimeä *Siimes* (1907) on käytetty Turun ja Porin läänissä sekä Viipurin läänissä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä (mt., 296). Muutamien Jyväskylässä ainutkertaisien nimen uniikkisuus on siten vain paikallista. Muuttoliike tai muut kontaktit selittänevät yksittäisten nimien kulkeutumisen. Lisäksi nimien vaellukseen vaikuttaa luonnollisesti myös sattuma.

Toisaalta jotkin uusista suomalaisista, Jyväskylässä uniikeiksi jääneistä nimistä ovat yleistyneet tarkasteltavaa aikaa myöhemmin, vuoden 1930 jälkeen. Uuden nimimuodin airuita, tutkimisteknisistä syistä ainutkertaisia nimiä, ovat esimerkiksi *Eija, Jukka, Maila, Petteri, Taisto, Terho, Tuija* ja *Virpi*. Uniikkinimien suurta lukumäärää tarkasteltavan ajanjakson jälkipuolella lisäävät myös suomenkieliseksi muunnetut nimet. Vuosisadanvaihteessa *i*-johtimella suomalaistetut nimet olivat suosittu nimityyppi, joka edustaa mallikkaasti suomalaisen nimistön luomiseen tuohon aikaan kohdistunutta innostusta. Kuitenkin monet *i*-johtimiset nimet jäivät ainutkertaisiksi, mm. *Augusti, Eemili, Eenokki, Eirikki, Hemminki, Henrikki, Iisakki, Jaakoppi, Leonard, Nestori, Nuutti, Petteri, Pärttyli, Torsti, Wiljami* ja *Wolmari*. Kun suomalaisen nimistön olemassaolosta ei enää 1930-luvun jälkeen ollut epäilystä, hyväksyttiin käyttöön *i*-johtimella suomalaistettujen nimien johtamattomia kantanimiäkin tai sitten nimenantajat valitsivat niiden asemesta muita suomalaisia nimiä (vrt. Kiviniemi 1993, 133–135).

Nimistön suomalaistuminen oli murros, joka aiheutti nimenantoon monenlaista haparointia. Muutamissa tapauksissa on nimeksi annettu ja kirkonkirjaan viralliseksi nimeksi merkitty murteellinen asu, esim. *Huuko* 1886, *Hulta* 1880, *Kapriel* 1919, *Olka* 1889, *Reetrik* 1880, *Ritiof* 1883, *Ruuto* (< *Rudolf*), *Sohvia* 1880 ja *Taniel* 1885. Savonmurteiseksi voitaneen tulkita myös vuonna 1895 annettu *Inka*. Murteellisen nimiasun viralliseksi nimekseen saaneet lapset ovat olleet työväestön lapsia tai aviottomia lapsia, ts. kouluttamattomien nimenantajien lapsia. Pappi on voinut olla halukas suomalaistamaan nimistöä, ymmärtänyt siksi nimenantajan murteellisesti ääntämän nimen suomalaiseksi ja kirjannut nimen kirkonkirjaan kuulemassaan asussa, vaikka nimenantaja olisikin tarkoittanut alkuperäistä, vierasperäistä nimeä. Sen arvioiminen, millainen nimiasu on sopiva, on ollut vaikeaa nimenannon ”ammattilaisillekin”, papeille ja kirjureille. Tosin heidän suomen kielen taitonsa on tapausittain saattanut olla puutteellinen.

Myös nimen sukupuoli, ts. se, kumman sukupuolen nimenä nimeä ensisijaisesti käytetään, on aiheuttanut ongelmia nimenantajille, sillä muutamia käyttöön tulleita uusia nimiä on annettu sekä tytön että pojan nimeksi. Jos nimi on nopeasti ensiesiintymisensä jälkeen vakiintunut jommankumman sukupuolen nimeksi, jäävät nimen esiintymät toisen sukupuolen nimenä vain muutamaksi tai esiintymiä on vain yksi. Nimi *Rauha* vakiintui melko nopeasti naisennimeksi. Siksi *Rauha* miehen nimenä (*Rauha Rikhard* 1865) on ainutkertainen samoin kuin vuonna 1887 annettu *Toini*. Nimet *Keijo, Oiva* ja *Toimi* taas vakiintuivat miehennimiksi pian käyttöön tultuaan. Naisennimenä *Keijo* (*Keijo Ilona* 1922), *Toimi* (1926) ja *Oiva* (1876) ovat ainutkertaisia. *Alvi* ja *Varma*,

jotka eivät ole olleet yleisiä kummankaan sukupuolen niminä, esiintyvät kerran sekä naisen että miehen nimenä.

1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä Suomessa voimistui kansallisromanttinen virtaus karelianismi. Se ilmeni erityisesti kuvataiteissa, kirjallisuudessa, musiikissa ja arkkitehtuurissa mutta myös nimenannossa. 1910- ja 1920-luvuilla muutamat nimenantajat valitsivat lapsilleen kalevalaisia nimiä. Jotkin kalevalaiset nimet saivat suuren suosion, esim. *Kyllikki* ja *Väinö*, toiset taas jäivät harvinaisiksi. Uniikkeja ovat esim. *Hillervo*, *Ohto*, *Peitsa*, *Päivyt*, *Sampo*, *Teivas*, *Terhi*, *Tuuri* ja *Ukri*. Paitsi kalevalaisia suosittiin myös muita vanhoja suomalaisia nimiä: vanhoista loitsurunoista on peräisin nimi *Ano*, ja nimet *Kalpa*, *Kotivalo*, *Mielipäivä* ja *Walotar* ovat pakanuudenaikaista nimistöä. Kalevalaistyylistä romantiikkaa sisältyy myös nimiin *Urho Juuso Kalpa* (1883) ja *Sampo Piltti Ilmari* (1918). Yhdistelmä *Kaiho Runo Aate* taas on muuten herkkä ja romanttinen; nimen kaikki osat ovat ainutkertaisia. Kansallisromanttista nimenantoa suosittiin jossain määrin perheittäin. Esimerkiksi 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä syntyneet ja kastetut *Ano Tarvo*, *Aina Mielipäivä*, *Teivas Mielikki*, *Päiviö Nyyrikki*, *Ohto Antero* ja *Launi Kotivalo* ovat sisaruksia. Erityisesti Jyväskylän seminaarin ja koulujen suomalaismieliset lehtorit olivat innostuneita valitsemaan lapsilleen kalevalaisia nimiä.

5. Nimen kvaliteetti ainutkertaisuuden syynä

Paitsi nimenannon ulkoisista seikoista ja siitä, mitä nimenantoperustetta nimenantajat ovat noudattaneet, ainutkertaisuus johtuu joissakin tapauksissa nimen kvaliteetista. Alttiita jäämään ainutkertaisiksi ovat edellä mainittujen patronymisten etunimien (esim. *Stigsson*) lisäksi yhdysnimet. Yhdysnimien ainutkertaisuuden mahdollisuus on suuri, koska tällaisia nimiä voidaan muodostaa melko vapaasti yhdistelemällä (vrt. Kiviniemi 1993, 10). Yhdysnimiä alettiin antaa Jyväskylässä 1910-luvulla. Suosituin niistä — ja huomattavasti muita yhdysnimiä yleisempi — oli nimi *Anna-Liisa*. Uniikkeja sen sijaan olivat nimet *Eevaliisa*, *Eila-Maija*, *Esa-Ville*, *Lars-Erik*, *Leena-Sisko*, *Mai-Liisa*, *Maija-Sisko*, *Marianne*, *Marja-Terttu*, *Pirkko-Liisa* ja *Veli-Mies*. Yhdysnimien *Esa-Ville* jälkiosan mallina on luultavasti ollut kummin nimi *Vilho*. Nimen *Lars-Erik* alkuosaksi taas on valittu isän nimi *Lars*. Jyväskylän uniikkinimisistä yhdysnimiä on vain pieni määrä, noin 3,5 %, mutta nimityyppi tulikin Suomessa varsinaisesti muotiin vasta 1940-luvulla (Kiviniemi 1982, 186). Nykyisin ainutkertaisista nimistä yhdysnimiä on lähes puolet (Kiviniemi 1993, 10).

Jyväskylän neljäsataa uniikkinimeä voidaan ryhmitellä myös nimen alkuperän mukaan. Omiksi ryhmikseen voidaan erottaa aiemmin käsiteltyjen suomalaisten nimien lisäksi muiden muassa kreikkalaiset tai antiikin nimet, esim. *Akilles*, *Diana*, *Filemon* ja *Hyacintha*, saksalaiset nimet, esim. *Engelbert*, *Engelbreht*, *Gottfrid*, *Gotthard* ja *Grethel*, ja englantilaisperäiset nimet, esim. *Millrid*, *Mildrid*. Voidaan myös kysyä, selettääkö nimen etymologia nimen ainutkertaisuuden.

Jos nimen etymologiaa pidetään nimervalinnan syynä, on oletettava, että nimenantajat ovat tienneet valitsemansa nimen alkuperän. 1900-luvun alussa käyttöön yleistyneiden suomalaisten nimien alkuperän suomenkieliset nimenantajat ovat epäilemättä tunteneet, sillä nimistö oli nimenantajille omakielisenä läpinäkyvää ja jo kalenterien nimiluettelot tutustuttivat heidät siihen. Saatettiin jopa antaa tietoisesti nimi, jolla on jokin sisältö, merkitys. Sen sijaan vierasperäisen nimen alkuperän ovat voineet tuntea ja nimen valita tietoisesti lapselleen ainoastaan yläluokkaan, sivistyneistöön kuuluneet nimenantajat. Oletettavasti nimen alkuperä — esimerkiksi se, että nimi on englantilainen tai ranskalainen — on kuitenkin varsin harvoin nimen valintaperuste ja siten mahdollisen ainutkertaisuuden syy. Ei voida näyttää toteen vaan ainoastaan epäillä esimerkiksi sitä, että Jyväskylän kirkkoherran pojan vuonna 1910 saama nimi *Grels* olisi annettu siksi, että nimen alkuperänä on kirkkoisien nimenä tunnettu *Gregorius* (kr. 'valpas', USNK *Gregorius*). Pappisperheessä nimen kirkollinen alkuperä on saatettu tunteakin, mutta yhtä hyvin kyseessä voi olla vain yhteensattuma. Silloin, kun nimen alkuperää ei tiedetä eikä nimeä esimerkiksi mainita missään nimikirjassa tai kun nimikirjassa mainittu selitys ei vaikuta luotettavalta, nimenannon jäljille on mahdoton päästä. Nimikirjoista ei löydy lainkaan esimerkiksi uniikkinimeä *Farina*, joka on annettu kauppiaisperheen tyttärelle vuonna 1872. Nimenantoperustetta tai ainutkertaisuuden syyt ei liioin saada selville, vaikka nimestä löytyykin tietoja muista lähteistä. Ruotsalaisen tietosanakirjan mukaan *Farina* on italialainen sukunimi ja sen nimisiä ovat olleet esimerkiksi vuonna 1849 syntynyt kirjailija Salvatore Farina ja 1600-luvun jälkipuoliskolla elänyt, Piemontessa syntynyt mutta sittemmin Kölniin muuttanut Giovanni Maria Farina, joka tuli tunnetuksi eau de golognen kehittäjänä. Toisaalta Tunisiassa on Porto Farinan kaupunki. (*Nordisk familjebok* s.v. *Farina*.) Latinan kielen *farina*-sanana merkitys on 'jauhot'. Jokaista kastetun lapsen saamaa, yhtä hyvin yleistä kuin harvinaista nimeä ja sen alkuperää voitaisiin tutkia, ja epäilemättä monen taustalta löytyisi kiinnostava nimenantotarina (vrt. Kiviniemi 1982, 146—147). Nimenantajia voivat inspiroida mitkä tahansa lähteet, mutta monet niistä jäävät tuntemattomiksi.

Jyväskylän uniikkinimistä ainoastaan Vanhasta testamentista tunnetut hepreankieliset nimet, esim. *Absalon, Deliila, Elia, Esra, Hetsekiel, Hilkia, Japhet, Job, Leea, Liila, Lilith, Malakias, Saul* ja *Theofilo*, ovat otaksuttavasti tietoisia valintoja. Vanhatestamentillisen nimen valitseminen ei ole ollut riippuvaista nimenantajien äidinkielestä tai kielitaidosta vaan pikemminkin kulttuurista — ja lukuharrastuksesta, jota tosin rajoitti saatavilla olevan kirjallisuuden vähäisyys. Raamattu lienee ollut tärkeimpiä lukukirjoja, ja Raamatun nimiä on usein kuultu myös kirkossa ja rippikoulussa. Siitä huolimatta vanhatestamentillisen nimen valinta on oletettavasti edellyttänyt tietynlaista elämäntavasta, etenkin kun vanhatestamentillisiä nimiä on käytetty vähän toisin kuin Uuden testamentin kristillisiä nimiä, joista monet ovat kaikkien aikojen suosituimpia nimiä (esim. *Johan(nes)* ja *Maria*).

6. Lopuksi

Jyväskylän uniikkinimissä on nykyäänkökulmasta arvioiden yhtäältä erikoisintuntuksia, läpinäkymättömiltä vaikuttavia nimiä ja toisaalta tuttuja nimiä, jotka hämmästyttävät esiintyessään ainutkertaisen nimien joukossa. Kummankinlaisista uniikkinimistä, sekä erikoisista että tavallisentuntuksista, sopii jokin esittämistäni selityksistä kuitenkin kahteen kolmasosaan.

Uniikkinimien valintaperusteet ovat samoja kuin nimien valintaperusteet yleensäkin. Useimmin ainutkertaisuutta selittää jokin näkökohta, joka liittyy nimenantajien noudattamaan nimenantoperiaatteeseen. Toisaalta varsin monen uniikkinimen taustalla on jokin nimenannon ulkoinen seikka. Havaintojeni mukaan eritoten nimenantajien ulkomalaisuus ja yläluokkaisuus ilmenevät helposti nimenannossa ainutkertaisina niminä. Nimen rakenne johtaa ainutkertaisuuteen muutamissa tiettyissä tapauksissa, mutta sitä, että nimen etymologia selittäisi nimen ainutkertaisuuden, on pidettävä useimmiten poikkeuksena tai sattumana.

Uniikkinimien määrä lisääntyi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkukymmeninä. Kehitys kertoo siitä, että nimen valitsemiseen tarjoutui aikaisempaa enemmän ja nimenomaan uusia mahdollisuuksia. Nimistön määrä kasvoi, nimistö suomalaistui ja muuttui suomenkielisenä nimenantajille ymmärrettäväksi. Varjoinnin nimenannossa mahdollisti myös sääty-yhteiskunnan aikaisten, varsinkin sosiaalisten rajoitusten väljentyminen tai muuttuminen toisiksi; satavuotisesta liberalisoitumisesta huolimatta ei nimenanto ole nykyäänkään ihmisten käyttäytymistä sitovista normeista täysin vapaata.

Yleisimpiä nimiä tutkimalla voidaan luoda kuvaa nimenannon valtavirtauksista, mutta ainutkertaisten nimien pohjalta voidaan kunkin aikaisen nimenannon kuvaa tarkentaa (vrt. Borg 1993). Havaintojeni mukaan uniikkinitimet varioivat nimikantaa 1700-luvulla ja pitkälle 1800-lukuakin melko maltillisesti. 1800-luvun jälkipuolelle asti Jyväskylässä käytössä ollut nimikanta oli rajallinen ja vain hitaasti ja vähän muuttuva. Virallisina ristimäniminä käytettiin kristillisperäisiä nimiä tai esim. Ruotsin kuninkaallisten nimiä mutta kuitenkin siis vierasperäistä nimistöä. Vähäistä variaatiota nimikantaan toivat uniikkinitimet, jotka näyttävät olleen samantyyppisiä kuin muut samaan aikaan käytetyt nimet mutta jotka olivat tavallisia nimiä korostetummin vierasperäisiä, esimerkiksi vieraskielisiä tai etymologialtaan kristillistä nimistöä eksoottisempia.

Asiaintila kuitenkin muuttui 1900-luvun vaihteessa. Nimikannan voimakkaasti uusiutuessa ja uusia suomalaisia nimiä tietoisestikin luotaessa ponnahti esiin sellaisiakin nimiä, jotka eivät sopineetkaan pysyvään käyttöön vaan jäivät ainutkertaisiksi; kelpoisuus mitattiin suosion perusteella. Kun vanhemmat uniikkinitimet erottuivat aikalaisnimistä vierasperäisyytensä takia, erottui suuri nuorempien uniikkinitimien joukko muusta aikalaisnimistöstä voimakkaan suomalaisuutensa vuoksi. Kunkin aikaisen nimityylin piirteet ovat siis uniikkinitimissä ikään kuin liioiteltuina käytössä. Erilaiset yksittäiset uniikkinitimet ennakoivat nimityylin tulevaa kehitystä: Jyväskylän uniikkinitimistä monet ovat nimikannan myöhemmän, 1930-luvun jälkeisen variaation oireita.

LÄHTEET

Aineslähteet

Jyväskylän kaupunki- ja maaseurakunnan kastettujen luettelot vuosilta 1766—1930. Jyväskylän kaupunkiseurakunnan arkisto, Keski-Suomen maakunta-arkisto, Valtionarkisto.

Painetut lähteet

- AUDEBERT, ANTOINE 1956: *Dictionnaire analytique des prénoms*. Calmann—Lévy, Éditions, Paris.
- BRUMMER, O. J. 1913: *Jyväskylän kaupungin historia vv. 1837—1912*. Jyväskylä.
- ERICUS ERICI 1990/1625: *Postilla II*. Näköispainos. Toimittanut MARTTI PARVIO. Jyväskylä.
- FREDRIKSSON, INGWAR 1982: Dopnamnen i dopboken för Tengene församling i Västergötland 1688—1979. *Fem artiklar om personnamn*. Utgivna av SIGURD FRIES. *Anthroponymica Suecana* 9. Umeå.
- HANKS, PATRICK — HODGES, FLAVIA 1990: *A Dictionary of First Names*. Oxford University Press. Oxford — New York — Toronto. Printed in Great Britain.
- KAIVOLA, TERTTU 1988: *Messukirjasta meteli*. Suomalaisen kirjan viisi vuosisataa. Piek-sämäki.
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet*. Suomalaisen etunimet ja nimenvaihtoa. Espoo.
- 1993: *Iita Linta Maria*. Etunimiopas vuosituhannen vaihteeseen. Jyväskylä.
- LAITINEN, ERKKI 1988: Väestö ja yhteiskunta. *Keski-Suomen historia II*. Keski-Suomi maakunta-ajatuksen synnystä itsenäisyyden aikaan. Toim. MAUNO JOKIPII. Jyväskylä.
- MALINIEMI, AARNO 1947: Henkilönnimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. HANNES TEPPU — KUSTAA VILKUNA (toim.), *Etunimikirja*. Helsinki.
- MILLER, CASEY — SWIFT, KATE 1977: *Words and Women*. Anchor Books, New York. Printed in United States of America.
- NISBET, R. G. M. — HUBBART, MARGARET 1970: *A Commentary on Horace: Odes Book I*. Oxford University Press.
- Nordisk familjebok 1—38*. Konversationslexikon och realencyklopedi. Ny, reviderad och rikt illustrerad upplaga. Stockholm 1907—1937.
- OTTERBJÖRK, ROLAND 1985: *Svenska förnamn*. Kortfattat namnlexikon. Tredje upplagan. Stockholm.
- SARIOLA, V. 1935: Jyväskylän porvarien Pietarin-matkat 1800-luvulla. *Keski-Suomi*. I. Keski-Suomen museoyhdistyksen julkaisuja. Jyväskylä.
- TOMMILA, PÄIVIÖ 1972a: *Jyväskylän kaupungin historia 1837—1965*. 1. Jyväskylä.
- 1972b: *Jyväskylän kaupungin historia 1837—1965*. 2. Jyväskylä.
- VILKUNA, KUSTAA 1947: Uudempien suomalaisten etunimien historiaa. HANNES TEPPU — KUSTAA VILKUNA (toim.), *Etunimikirja*. Helsinki.
- USNK = *Uusi suomalainen nimikirja*. Etunimet: Kustaa Vilkuna, avustajat Marketta Huitu ja Pirjo Mikkonen. Sukunimet: Pirjo Mikkonen ja Sirkka Paikkala. Keuruu 1988.
- VALONEN, LEENA 1992: *Turussa syntyneiden lasten venäläisperäiset etunimet 1900-luvulla*. Pro gradu -tutkielma. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos. Turun yliopisto.
- VOGT, SUSANNE 1991: Mødrene slægtsnavn brugt som første fornavn i dansk adel. *Studia Anthroponymica Scandinavica* 9. Lund.

Painamaton lähde

BORG, KAJ 1993: Nimifrekvensseistä. Esitelmä 20. kielitieteen päivillä Turussa 7.5.1993.

ARJA LAMPINEN: *Unique Christian names in Jyväskylä*

The article deals with the Christian names given to children during the years 1766–1930 in the town of Jyväskylä in Central Finland. During this period there were a total of 1093 different names in use in Jyväskylä, of which some 400 were given only once. The number of these unique or nonce-names is related to the size of the general name-stock. The town of Jyväskylä was founded in 1837; the name-stock began to grow rapidly during the 1840's and continued to increase at a steady rate up to 1930, the end of the period observed in this study. With the expansion of the common name-stock, the number of unique names grew likewise; while in the 1840's these accounted for some ten names out of 150 (7%), by the 1920's they accounted for some 100 names out of 550 (16%).

These once-only names were given in general to the children of Jyväskylä families of high rank. These upper-class families had contacts outside their own locality, in some cases even outside Finland, as well as an educational background which offered new ideas in name-giving. Similar aristocratic nonce-names were given, for motives of prestige, by many successful merchants and craftsmen. The middle-class town-dwellers who moved to the town in the mid-19th century also brought with them from their original homes new names, which were not earlier known in Jyväskylä, and of which some never entered general use. Merchants picked up such names on their business journeys westward to the coast and eastward to Vyborg and St. Petersburg. Yet another source of new and unique names was in the names given to the children of foreigners living in Jyväskylä.

Some of these names belonged to the name-giver or to the godparents themselves. In some cases the nonce-name is a modified version of an older name. A girl might receive a feminized version of the name of her father or godfather. Unique names were also derived from the almanac. Sometimes it was derived from the day of the child's birth or christening, but after the reform of the Finnish almanac (for instance in 1908 and 1929) name-givers found inspiration in other names too, especially new Finnish names found in the almanac. A majority of the unique names are Finnish names. The Finnish name-stock began to take shape beginning in the mid-19th century. Some names were invented by the name-givers themselves. Not all these imaginative creations, however, entered general use; some of them remained nonce-names. In some cases the officially recorded name is clearly a dialectal form, which was never repeated. A few names remained unique because of uncertainty as to their gender; the name later became established for girls where the original recipient was a boy or vice versa. Inspired by the National Romantic Movement, some name-givers chose names from the *Kalevala*. Some of the Finnish names which remained nonce-names in Jyväskylä were actually used more generally at the same time elsewhere in Finland; in these cases, the uniqueness of the names is a purely local phenomenon. Finally, some names have been classified as unique in the study due to the research design: they may have become part of the common Finnish-name stock only after 1930, the end of period studied.

In addition to these 'external' causes of uniqueness, there were also certain 'internal' factors, based on the structure or (in a few cases) the etymology of the name. Examples of structural factors are compound names (of which, however, there were very few before 1930) and patronymics given as Christian names. Etymological factors, as noted, play a very minor role. The name-givers seem to have been aware of the origin of the name chosen in only a tiny minority of cases. In any case, the causal factors listed — involving either the background of the name-giver, the reasons for the choice of name or the name itself — apply to two thirds of the nonce-names occurring in Jyväskylä during the period in question.

These unique names are similar to other contemporary names. During the 18th and 19th century, the official stock of Christian names was foreign, often derived from Christianity. The nonce-names are similar in this respect, but they were even more saliently foreign; their origins were often more 'exotic' than the conventional Christian names. Similarly, the nonce-names in use at the end of the 19th and beginning of the 20th century resembled the increasingly common native Finnish names, but in many cases constituted highly esoteric experiments. These names thus introduced variation into the name-stock by means of exaggeration.